

JOHAN THOMAS LUNDBYE SOM NORDISK KUNSTNER

Da Lundbye udstillede sit billede »Landskab ved Arresøe med Udsigt til Flyvesandbakkerne ved Tisvilde« på Charlottenborg-udstillingen 1838 (fig. 1) bemærkede N. L. Høyen deri »en Simpelhed og Storhed i Linierne«, men kritiserede det ulogiske lys, idet »Konstneren har ladet et kraftigt Sollys falde ind paa Sletten, medens de røde Farver i Skyerne tyde hen paa Solens Nedgang.« En anden kritiker, cand. theol. Wiborg, der var opfyldt af idealitet og danskhed, så straks det nationale element i landskabet, ingen kunne være i tvivl om, hvilket land det var, og der var idealitet deri! Man må i denne sammenhæng huske på, at 1838 var et stort år i Danmark. Thorvaldsen vendte sejrrig hjem. Den danske Thor havde besejret den romerske Jupiter, som man udtrykte det. Norden kunne ikke blot måle sig med – men også hæve sig over Rom.

Det har ikke været Lundbyes hensigt at male et topografisk korrekt billede fra Arresø-egnen, men han har komponeret forskellige indtryk sammen, der så dannede det idealbillede, han forestillede sig. Sandbakkerne er opfattet som en bjergkæde med en vældig udstrækning og en ikke ringe højde. Lyngens sørgmodige farve og den rødlig jord har hjulpet hans fantasi. Hedensk oldtid i forgrunden, måske en ædel konges grav. De nøgne tidsler klarer sig på den tørre høj, og i ly af den største sten spirer et kongelys. På engen ned mod søen leger børnene, husdyrene græsser fredeligt, og de vilde dyr ræddes ikke; mellem de levende væsener hersker fred og harmoni ligesom i *Guldalderen*. Oppe i bjergene ligger landsbyerne og kirken, thi det er fromme og gode mennesker, der bor i det ældgamle landskab. Scenen er altså fra det klassiske land, blot oversat til dansk. Hvordan det nu gik til, så vandt Thorvaldsen dette billede i Kunstforeningens lotteri, og alle var tilfredse med, at det skulle indgå i netop hans samling.

Lundbye havde endnu ikke været i Italien, men hans venner ventede på ham nede i Rom. Jens Adolph Jerichau lokkede med den romerske Kampagne, med dens store simple linier og prægtige farver, som med længsel

Fig. 1. J. Th. Lundbye: »Landskab ved Arresøe«. 1838. 94,2 × 125,5 cm.
Thorvaldsens Museum.

ventede på, at han skulle gøre dens berømmelse fuldkommen i Norden. Men Lundbye ville vise, at Norden intet manglede af alle disse herligheder, end ikke lys. Han følte ingen trang til at rejse fra Danmark, hvor han havde hjemme. Han var besjælet af samme ånd, som strømmede mod Thorvaldsen, da han kom hjem:

»Da stiger Skjønheds Sol
højt paa sin Kongestol,
lyser sin Glands over Jorden!
Syd med din Billedhær,
Øst med dit Farveskiær,
bøj dig for Glandsen fra Norden!«

Det var Nordens kæmpeånd i væddeløbet med Roms skygge, for at bruge Grundtvigske ord. Men Jerichau, der ikke syntes, at Lundbye var selvstændig nok, sendte flere breve: »Spild ikke dit Talent paa disse aand-

Fig. 2. Christen Købke: »Parti af Capri's Sydside«. 1842.
Privateje.

løse Bæster. Se at komme ud af Kløerne paa de gamle Sirener.« Lundbye lod sig imidlertid ikke lokke.

I 1838 rejste Lundbyes ven Christen Købke til Italien, og efter sin hjemkomst malede han flittigt efter sine italienske studier. I efteråret 1841 begyndte han på »Parti af Capri's Sydside«. Billedet (fig. 2) blev udstillet 1842, og på det agréeredes han ved Akademiet. Det er et relativt stort maleri, 122 × 173 cm, og viser den rene, solbeskinnede, men barske klippeø, der sandelig ikke »er vaad og skimmelgrøn«, som visse andre øer. »Nede fra Brændingen ser vi op mod Himlen, hen langs Kysten, kun lodrette Klipper, Sirenernes Klippeborg...« som H.C. Andersen så den. Motivet gjorde lykke, og Købke gentog det et par gange, men da han til sidst i en lidt anden version brugte det til medlemsstykke til Akademiet, blev det dog forkastet. Lundbye havde siden Arresøe-billedet kun udstillet landskaber, hvori han søgte det »Store og Simple«. Måske var det under indtryk af Købkes succes, at han nu i maj 1842 også begyndte på et storværk: »En dansk Kyst« (fig. 3). Det skulle blive noget enestående og størrelsen var enorm, omtrent 2 × 2,5 me-

Fig. 3. J. Th. Lundbye: »En dansk Kyst«. 1843.
Statens Museum for Kunst.

ter. Han arbejdede på billedet hele året, og nåede lige at få det færdigt til udstillingen i marts 1843. Under arbejdets gang havde Høyen kritiseret, Skovgaard hjulpet og Købke støttet hans bestræbelser for at finde frem til den ønskede simpelhed og storhed. Han gjorde sig store bekymringer; ville publikum nu finde hans billede tomt og kedeligt, eller ville man være istand til at se naturen som han? Nok gav man ham kun ros, men ikke alt for meget, og til sidst blev det efter nogen tøven købt til Galleriet. Den ret summariske behandling af græsset og tangen har nok ikke vakt de tanker, som Lundbye havde tænkt. I ikke-malers øjne var den form for simpelhed noget smøneri, thi en landskabsmaler skulle behandle et græsstrå med samme kærlighed som en palme. Sammenligner man disse to kystbilleder, finder man store kompositionelle overensstemmelser. De er begge tredelte, og den vældige højde understreges både af de store mål og af de meget små staffagefigurer i forgrunden. Silhouetterne tegner bløde kurver for at forsvinde i horisonten. Købkes Capri-kyst har en ruin på toppen af den for-

Fig. 4. J. Th. Lundbye: »Paa Søndresiden af Refsnæs 25. Aug. 1843«. 21,8 × 34,2 cm.
Kobberstiksamlingen.

reste klippe, der forvitrer sammen med stenen i den skarpe sol, og nede i brændingen »... voxte paa Klipper de blodrøde Søæbler, der vaade af Vandet havde dobbelt Glands, det syntes, som Klippen blødte ved hvert Bølgeslag...« (H. C. Andersen). Lundbyes billede virker i alt ligesom et modstykke. Det er større, det er dansk, lyset er mere nordisk og farven ikke så fed. Han siger selv, at tonen er »zartere« end i Arresø-billedet. For de tyske malere C. D. Friedrich og C. G. Carus var en høj kyst og dysser ægte nordiske motiver. I 1801 havde Friedrich været på Rügen og tegnet de høje klinte Stubbenkammer og Königstuhl har i hvert fald meget til fælles med den danske kyst. At Lundbye ikke holdt op med at tænke over motivet, viser flere senere skitser, både før og efter hans italiensrejse (fig. 4). I disse nærmer han sig Købkes komposition, men i farvens temperatur findes der et fællesskab med de tyske maleres Østersøkyst. Han får næsten sandet til at ligne klipper fra Stevns, Rügen eller Møen, men uden vegetation, kun i revnerne hist og her lidt græs og marehalm.

Den 7. december 1844 skrev Lundbye i sin dagbog: »Da Lysten til at reise til Foraaret vedbliver lige stærk, og nu den Tid ikke er fjern, da der

Fig. 5. J. Th. Lundbye: »Godt Haab. 12. Febr. 1848«. 17,3 × 27,6 cm.
Kobberstiksamlingen.

maa gjøres Skridt i den Anledning, maa jeg være betænkt paa at møde den Mands Opposition, jeg mest kunne ønske stemt for mit Ønske. Jeg aner at Høyen vil bekæmpe samme Reise saa kraftigt, at det kan muligt koste mig hans Venskab, og kommer jeg saa tilbage lige saa klog, som jeg reiste, lige saa død, lige saa halv, lige uklar – var da ikke Reisen for dyrt betalt, om den kostede mig en af vore genialeste Mænds Interesse. Dog blev han vred paa mig fordi jeg ringeagtede hans Raad, da var det egentlig ubilligt, thi det ligger dog ikke i noget Menneskes Evne at kunne forudse det Indtryk, som en skjønnere Natur, og en kraftigere Fortids Levninger af Kunstsager, ville gøre.–« Lundbye led de største kvaler, som altid når han skulle tage en beslutning. Han følte sig bundet til alt omkring sig, selv til sine potteplanter, og han følte sig presset af Høyen, der forsøgte at aftvinge ham noget, der skulle være nordisk og dansk, men som ingen havde nogen forestilling om. Høyen mente, at han ville miste sin naive uskyldighed, sin rene natur, ved synet af al den fordævelige civilisation i det sydlige udland. Det lykkedes ham alligevel at samle mod nok til en beslutning. Rejsen blev til virkelighed, men han var så plaget af usikkerhed overfor det uvante og ukendte, at han besluttede sig til at længes hjem allerede inden

Fig. 6. J. Th. Lundbye: »Erindring fra Kysten mellem Odinhøi og Hornbæk. 18. Februari 1848 Godt Haab«. 28,4 × 45,1 cm. Kobberstiksamlingen.

afrejsen. Han besad jo nordboens alvor og længsel, og han rejste alene og forladt. »O, kunde jeg forjage alle Erindringer, og rolig med samlet Kraft hengive mig til denne Rigdom – mens jeg er ude af alle Forhold i Hjemmet, og saa ligegyldig for Enhver, at jeg kun har mig selv at søge Glæde og Trøst og Kraft hos.« Vennerne Jerichau og Læssøe tog vel imod ham, men drillede ham med hans servilitet overfor de hjemlige autoriteter. De anede hans modvilje mod al fremmed, især tysk kunst. Lundbye kæmpede med sine fordomme, og betroede sig til sin dagbog. At synes om det italienske landskab føltes for ham som at svigte fædrelandet. Hver gang han lod sig rive med af noget smukt, måtte hans tanker straks en tur hjem til Danmark for at finde noget tilsvarende, som han så fandt havde større værdi, i hvert fald for ham... »Længe havde jeg ønsket at tilbringe en dag i Kampagnen, i denne underlige store Ensomhed... i graat Veir.« (Der kommer ikke mere om gråvejret). Han maatte indrømme, at Kampagnen var det dejligste, han havde set. »Saa stor, saa nobel saae jeg aldrig Naturen nogensteds«, men tilføjede, at de hjemlige ødemarker, Jyllands heder, til sin tid skulle give ham et vel nok ikke så rigt, men dog kærere stof. Når han skrev om beboerne i Civitella, fandt han dem skønnere end nogen andre, men han savnede Nordens stille tungsindige sværmeri. Kampagnen med sine

Fig. 7. J. Th. Lundbye: »Erindrings fra Hornbæk 18. Febr. 1848«. 20,3 × 31,5 cm.
Kobberstiksamlingen.

stille røgstøtter i rolig højtidelighed, som de tyske malere yndede at male den, var ham en søndag for øjet, men hjertet var i det vinterlige Norden.

Da hjemrejsen nærmede sig, havde både Norden og Syden fået skarpere konturer, og han kunne sige: »Skal jeg virkelig forlade det dejlige Rom?« Han forbavsedes over, at det nu måske ville koste ham overvindelse at tage bort. »Jo, i Sandhed, og dog har jeg som Tilskuer været her længe nok. Nu skal det vise sig om Kjærlighed til vor Natur og min hele Kjærlighed til Norden var mere end en Drøm. – Men om jeg nogensinde bliver utilfreds i Hjemmet, da veed jeg, at jeg kan med Glæde tye til en af Bjergbyerne i Sabinerne.« Disse sidste udgydelser og spørgsmål til dagbogen stemmer ikke helt overens med indholdet i brevene til Høyen. For ikke at fornærme sin velgører, forsikrede han, at der egentlig ikke var noget ved Italien, vist var der smukt, men han havde kun Norden i tankerne.

Lundbye har ikke oplevet Syden på en selvstændig måde. Dagbogsop-tegnelsernes landskabsbeskrivelser leder tanken hen på de tyske malere i Rom. Det er ord som rolig, højtidelig, stille, der ligesom beskriver Joseph Anton Koch's og Reinhart's malerier. Heller ikke hans skitser viser nogen personlig opfattelse. Men under vandringerne i de italienske bjerge

tog det danske landskab form. Det stakkels Norden med sine forpinte marker, graner og birketræer, mærket af frost og vind, stod i skarp kontrast til al den rigdom på motiver og oldtid, han mødte. Han identificerede sig med sit fattige land, og ved mødet med det fremmede følte han, at han var i besiddelse af den ærlighed, den uskyldighed og den ædle ligefremhed, som professor Høyen fandt i de nordiske kunstneres arbejder. Norden ejede virkelig endnu den naive uskyld, der var gået tabt med civilisationen!

Høyen formanede i foredrag og skrifter kunstnerne til at søge nordiske emner og at skabe en nordisk folkekunst. Men da der ikke fandtes nogen national billedskabende tradition at fortsætte, fortsatte man at komponere med fremmede bestanddele. Tidens almindelige opfattelse af den romerske oldtid og det klassiske land lyser igennem alt. Høyen har heller ingen opskrift på en nordisk natur, og da han, i sin forelæsning over Lundbye fire år efter hans død, skulle give en oversigt over hans produktion, kaldte han ham en ægte nordisk kunstner, der fandt sine motiver i en egn, som alle andre fandt kedelig, nemlig egnen ved Vognserup og Kundbye. Men når Høyen så skulle karakterisere hans billeder, fandt han kun sådanne træk fremtrædende og betydningsfulde, som var typiske for de mange Italiens-billeder. Han så på den store himmel, som Kattegat sendte mægtige, maleriske skystriber og skybjerge ind på. Den fjerne horisonts yndige linjer, ja hele bakkerader, som snart var dybgrønne, snart blå og lilla. Han så saftige enge med frodige grøfter, olivenagtige piletræer med gamle runkne stammer... Nej, »Apenninernes mægtige Bølgerad gjorde ham ikke troløs mod de smukke bløde Linier på Sjællands Nordvestkyst!« Sådan var Høyens Danmark, men Lundbye kendte det også på en anden måde, som ikke var mindre heroisk. Det var det barske, kolde og stenede land, hvor mennesker og træer førte en hård kamp for tilværelsen. I tre akvareller fra Hornbæk viser han netop landet sådan (fig. 5, 6, 7.). Landskabet er skildret uden sentimentalitet. Friedrich Schiller ville have sagt, at kunstneren var naiv, at han var et med den rene natur. Havet og de blå bjerge i horisonten giver en idé om det uberørte, nyskabte og uskyldige, om naturen som den éngang var, og som det dødelige og vildførte menneske nu havde genfundet den. Det var også sådan, J. C. Dahl forestillede sig Norges fjelde, i tætte farver med en dragning mod lilla. Hornbæk-billederne er dateret februar 1848, og det var sidste gang, Lundbye malede sit kære fattige land med de blå bjerge på den anden side havet.

LISBET BALSLEV JØRGENSEN